

Õiguskantsler

Peadirektor Raivo Küüt
Politsei- ja Piirivalveamet
ppa@politsei.ee

Teie

nr

Õiguskantsler 4.04.2012 nr 7-4/111287/1201504

Ettepanek õigusrikkumise kõrvaldamiseks Lääne Prefektuuri keeldumine kriminaalmenetluse alustamisest

Austatud härra peadirektor

Minu poole pöördus avaldusega Muhu valla Koguva küla Hansu maaüksuse omanik (edaspidi avaldaja), kes ei olnud rahul Lääne Prefektuuri tegevusega tema kuriteoteate menetlemisel, mille ta esitas seoses tema kinnistul olnud piirdeaia likvideerimisega. Lääne Prefektuur otsustas jätta kriminaalmenetluse alustamata, kuivõrd politsei andmetel oli tegu süüd välistava asjaoluga – Muhu Vallavalitsuse poolt antud haldusakti täitmata jätmisel kohaldatud asendustäitmise elluviimisega. Tutvunud avalduse ning sellele lisatud materjalidega, otsustasin alustada menetluse ka Muhu Vallavalitsuse suhtes ning hinnata vallavalitsuse tegevuste õiguspärasust.¹ Pöördusin asjaolude selgitamiseks ka Muinsuskaitseameti poole ning seejärel ka Lääne Prefektuuri poole.

Menetluse tulemusena asusin seisukohale, et **Lääne Prefektuuri poolt süüteomenetluse alustamata jätmine ning avaldajale tema vaidlustamisõiguse selgitamata jätmine riivas tema õigusi ja hea halduse tava. Palun Politsei- ja Piirivalveametil tutvuda minu seisukohtadega ning tagada, et Lääne Prefektuur vaataks uuesti läbi avaldaja kuriteoteate ning teavitaks ka mind sellest. Samuti palun Politsei- ja Piirivalveametil kaaluda Lääne Prefektuuri töötajatel haldusmenetlusvõimekuse tõstmist.**

Annan esmalt ülevaate menetluse käigust ja selgitan seejärel enda seisukohta lähemalt.

1. Menetluses tuvastatud asjaolud

1. 1926. a jagas Hansu talu kunagine omanik, kelle alaneja sugulane avaldaja on, talu vendade vahel kaheks. Talu üht osa nimetati Hansu ning teist Pärdi taluks. Ametlikult talu jagamist ei fikseeritud.

2. Eesti NSV Ministrite Nõukogu 01.08.1973 määrusega nr 346 tunnistati objekt Hansu talu laut Pärdi talus kultuurimälestiseks (objekt nr 345).

¹ ÕKS § 34 lõikest 1 tulenevalt on õiguskantsleril õigus alustada menetlus ka omal algatusel.

3. Muinsuskaitseametil on andmeid, mille kohaselt oli hiljemalt **1983. a** vahetanud Hansu talu juurde kuulunud laut pärimise teel omanikku ning kuulus nüüd Pärdi talu omanikule.

4. 1993. a suri Pärdi talu omanik. Talu uueks omanikuks sai Muhu Vallavalitsus. Pärdi talu juurde kuulus ka Hansu talu laut, mis on allpool toodud Maa-ameti fotol märgitud punaste joontega. Punased jooned tähistavad ühtlasi selle kinnistu piire.

5. 1994 müüs Muhu vald Pärdi talu, sh Hansu talu laudahoone, milles hiljem asus tegutsema Koguva kunstitali. Kunstitali sissepääs käis Hansu talu õue kaudu ning hoone laudauksed asendati maast laeni klaasakendega vaatega Hansu talu siseõuele.

6. 1997 avaldas kunstitali omanik soovi rajada tulevase kunstitali uksed, mis avanesid senimaani Hansu talu hoovi, külatänava poolsesse otsa.

7. Muinsuskaitseamet oli seisukohal, et niisugune lahendus ei ole Koguvale iseloomulik, ning tegi ettepaneku kunstitali ukse rajamiseks Pärdi talupoossesse otsaseina, mis tagaks Hansu talu elanikele suurema privaatsuse. Uste asukoht jäi tookord siiski muutmata.

8. Kultuuriministri **27.10.1998** määrusega nr 25 tunnistati Hansu talu laut Pärdi talus kultuurimälestiseks muinsuskaitsealuseks alusel.

9. 2002. a ehitas avaldaja kooskõlastatult Muhu Vallavalitsusega piirdeaia, mis asub täielikult Hansu talu maal, 1,20 m kaugusel kunstitalist. Aia ehitamise eesmärk oli tagada seoses ühiskondliku hoone tekkimisega kaduma läinud privaatsust. Avaldaja kinnitusel pidi plank oma

funktsiooni täitma seni, kuni kõik Hansu talu hoovi avanevad aknad ja ukсед on kinni müüritud ja sissepääs toimub tänavalt otsaukse kaudu.

10. 10.06.2002 tegi Muinsuskaitseamet avaldajale ettekirjutuse, mille sisu oli järgnev: „Muinsuskaitseaduse § 5, § 24 ja § 44 alusel kohustan [*avaldajat*] koheselt peatama kooskõlastamata ehitustegevuse arhitektuurimälestisel [---] ning taastama ehituseelse olukorra.“

11. 27.01.2006 esitas kunstitali omanik taotluse Muinsuskaitseametile teha kunstitalile uus ava külatänava poolsele küljele. Muinsuskaitseamet oli oma **13.02.2006** vastuses taotlusega nõus „tingimusel, et see toimiks normaalse uksena, mille iga siseneja või väljuja enese järel kinni paneb, mitte väravatena, mis kogu päeva jooksul on avatud seisu ja mille taga on omakorda klaasitud uks“. Samuti kohustati taotlejat esitama korrektselt vormistatud projekt ning kasutama projekteerimis- ja restaureerimistöode läbiviimisel muinsuskaitse tegevusluba omavat ettevõtet. Vastav projekt kooskõlastati Muinsuskaitseametis **23.03.2006**.

12. Muinsuskaitseameti kinnitusel samal aastal töö ka teostati – siitpeale pääsevad külastajad hoonesse külatänava poolsest uksest.

13. Hansu talu poole avanevad klaasuksed jäid aga samuti alles.

14. 02.10.2007 andis Muhu Vallavalitsus korralduse nr 432 pealkirjaga „Likvideerimisotsuse väljastamine“, mille punkt 1 on sõnastatud järgmiselt: „Koguva küla Hansu maaüksuse (47801:001:0007) omanik [*avaldaja*] on kohustatud lammutama 18.06.2002 ajutise ehitisena kooskõlastuse saanud Hansu ja Pärdi kinnistu piirile ehitatud piirdeaia 15.12.2007-ks.“.

15. 29.10.2007 saatis avaldaja Muhu Vallavalitsusele vaide, milles selgitas, et kunstitali tegevus häirib tõsiselt tema pere kodurahu ja privaatsust. Avaldaja kinnitusel on kunsti eksponeerimisele lisandunud alkoholsete jookide müük valjuhäälese muusika saatel. Kunstitali külastavad rahvamassid ning WC puudumise tõttu on külastajad asunud reostama tema koduõue. Avaldaja väljendas vaides enda seisukohta, et „piirdeaia olemasolu praeguses situatsioonis on minu ja mu perekonna kodurahu, privaatsuse ja turvalisuse kaitsmisel hädavajalik.“

16. Muhu Vallavalitsuse **06.11.2007** istungil arutati laekunud pöördumist. Valla ehitusnõunikule tehti ülesandeks avaldaja kirjale vastata ning lisada vastuskirjale koopia vallavalitsuse korraldusest, millega väljastati aia ehitamiseks ajutine luba.

17. Avaldaja kinnitusel mingit vastust vallavalitsusest oma vaidele ta ei saanud.

18. 07.04.2009 edastas Muhu vallavanem Tiit Peedu kirjaga nr 7.2-12/242 avaldajale ettepaneku kompromisslahenduseks. Kompromissettepanek nägi ette kunstitali Hansu talu poole avanevate kaasakende matistamise vastava klaasi või mattkile paigaldamisega. Avaldajalt paluti plangu kõrvaldamist, et rahuldada Muinsuskaitseameti ettekirjutust.

19. 13.04.2009 kohtus avaldaja vallamajas vallavanemaga. Kohtumisel väljendas avaldaja enda seisukohta, et piirdeaia lammutamine rikuks tunduvalt avaldaja perekonna privaatsust.

20. 04.05.2009 saatis Muhu vallavanem Tiit Peedu kirja nr 7.2-12/300 kunstitali omanikule, milles selgitas, et Hansu talu omanik ei nõustu Muhu vallavalitsuse ettepanekuga aed likvideerida. Muhu vallavanem tunnistas, et muinsuskaitseaduse kohaselt puudub kohalikul omavalitsusel õigus nõuda püstitatud rajatise lammutamist, nentides samas, et lisaks ei kujuta ka piirdeaed

rajatist ehitusseaduse mõttes. Vallavanem viitas, et probleemi lahendamiseks on kunstitali omanikul võimalik pöörduda nüüd Muinsuskaitseameti poole. Kiri on saadetud teadmiseks ka Muinsuskaitseametile.

21. Seejärel ei ole Muhu Vallavalitsus rohkem piirdeaia teemat käsitlenud. Ka avaldaja märkis, et seejärel vaibus teema paariks aastaks ning tõstatus uuesti 26.05.2011 toimunuga seoses.

22. 25.05.2011 kell 12:24 saatis **kunstitali omanik e-kirja**, mis oli adresseeritud Muhu Vallavalitsusele (Raido Liitmäe, Indrek Võeras), Muinsuskaitseametile (Rita Peirumaa), Politseija Piirivalveametile (Hillar Peegel) ja Päästeametile (Sulev Kallavus), milles andis teada kavatsusest eemaldada koheselt kõnealune ajutine aed:

„Muhu Vallavalitsus otsustas 2.10.2007 lammutada Koguva Kunstitali ja Hansu kinnistu vahele ehitatud kahe meetri kõrguse piirdeaia, mis on ühe meetri kaugusel kunstitali seinast, nii et kunstitali vanu väravaid ei saa avada. Kunstitali ei ole võimalik tuulutada, talli ei saa ehitada veevärki ja kanalisatsiooni.

Oleme käesoleva aasta suvel käivitamas juubelinäitust „Muhu kunstnikud Koguva kunstitalis IV“, millest võtab osa 22 kunstnikku. Näituse ettevalmistused eeldavad talli väravate kasutamist mõnede kunstitööde suurte mõõtmete tõttu. Ka ei saa turistid praegu vanu väravaid kasutada. Seepärast annan teile teada, et võttes aluseks Muhu Vallavalitsuse otsuse 2.oktoobrist 2007 eemaldan nüüd nimetatud ajutise aia.“

23. 26.05.2011 sisenesid avaldaja territooriumile OÜ Rengo töölised, kes lammutasid tema territooriumil ning omandis oleva piirdeaia.

24. 27.05.2011 saabus avaldaja oma talu valdusi üle vaatama. Ilmnes, et aia lammutamise käigus trambiti puruks ka piirdeaia äärde rajatud lillepeenar, milles kasvasid haruldased taimed. Kokku tekitati avaldajale kahju tema hinnangul 2901 eurot. Ta kutsus kohale ka politseipatrulli. Patrullpolitseinikud vestlesid kunstitali omanikuga, kes kinnitas, et tellis aia lammutamise, tuginedes Muhu Vallavalitsuse otsusele likvideerida aed ajutise ehitusloa tähtaja möödumise tõttu. Patrullpolitseinikud tuvastasid samuti naabrite omavahelised pingelised suhted ning asusid seisukohale, et tegu võib olla (politsei pädevuses mitteoleva) tsiviilvaidlusega.

25. 03.06.2011 esitas avaldaja kuriteoteate kriminaalmenetluse alustamiseks. Avaldaja hinnangul oli toime pandud karistusseadustikus (KarS) § 203 (asja rikkumine ja hävitamine) ja § 266 (omavoliline sissetung) kvalifitseeritavad kuriteod.

26. 15.06.2011 helistas Lääne Prefektuuri piirkonnapolitseinik Ardo Vahter Muhu Vallavalitsusse. Vesteldes valla sekretär-asjaajajaga sai politsei teada, et tegemist on juba ligi 20 aastat kestva naabrite omavahelise vimmaga. Vestlusest selgus, et vallavalitsus on vastu võtnud otsuse plankaia kui ebaseadusliku ehitise likvideerimise kohta. Politseinik palus enda meiliaadressile edastada koopia Muhu Vallavalitsuse 02.10.2007 korraldusest nr 432 „Likvideerimisotsuse väljastamine“ ja sama kuupäeva vallavalitsuse protokollist. Palutud materjalid edastati samal kuupäeval. Sellest, et avaldaja oli esitanud 2007.a vaide ning et Muhu vallavanem tunnistas 2009.a pädevuse puudumist niisuguse ettekirjutuse tegemiseks, politseid ei teavitatud.

27. 17.06.2011 saatis Lääne Prefektuuri Kuressaare politseijaoskonna ülemkonstaabel Ardo Vahter avaldajale vastuse nr 9.1-06/12160-2, milles selgitati, et Muhu Vallavalitsus andis 02.07.2007 korralduse plankaia likvideerimiseks. Vastuses kirjutati: „Korraldust oli Teil võimalik vaidlustada

30 päeva jooksul. Kuna Teie ajutist ehitist kohaliku omavalitsuse poolt määratud tähtajaks ei lammutanud ega muul viisil ei likvideerinud, korraldas Muhu Vallavalitsus, lähtudes ehitusseaduse § 40 lg 4-st, ajutise ehitise lammutamise asendustäitmise ja sunniraha seaduses sätestatud korras. 26.mail 2011.a toimunud plankaaia lammutamise näol oligi tegemist asendustäitmise läbiviimisega, millest tulenevalt puudub OÜ Rendo käitumises õigusvastasus.“ Lõpetuseks märgitakse, et politsei kompetentsi ei kuulu kohaliku omavalitsuse normatiivaktidele õigusliku hinnangu andmine.

28. 22.06.2011 kell 10.00 kohtus avaldaja abikaasaga Ida-Saare konstaablijaoskonnas politseijaoskonna ülemkonstaabeli A. Vahteriga. Kohtumisel selgitas avaldaja, miks nad ei nõustu politsei vastusega. Avaldajad palusid politseil uue vastuse koostamist ja menetluse alustamist. Politsei selgitas suuliselt, et tema otsusega mittenõustumisel on avaldajal õigus esitada kaebus politseiametniku tegevuse peale prefektuuri juhtkonnale.

29. 30.06.2011 esitas avaldaja Kuressaare politseijaoskonnale uue avalduse, milles rõhutas, et tegu ei saanud olla asendustäitmise elluviimisega, sest Muhu Vallavalitsuse 04.05.2009 kirjas märgib vallavalitsus, et tegu on rajatisega, mille püstitamiseks ei ole ehitusluba vajalik. Avaldaja kirjeldas samuti talle tekitatud kahju.

30. 09.07.2011 saatis avaldaja uue ning põhjalikuma avalduse, adresseerides selle Lääne Prefektuuri prefekti nimele. Selles kirjas esitas avaldaja ka argumendi, et asendustäitmise ja sunniraha seaduses (AtSS) on sätestatud täpsed protseduurireeglid, millal asendustäitmise läbiviimine on üldse lubatav. Avaldaja esitas ka ülevaate seaduses sätestatust ning väljendas oma mittenõustumist Lääne Prefektuuri seisukohaga, et antud juhul on olemas õigusvastasust välistav asjaolu.

31. 21.07.2011 vastas avaldajale Lääne Prefektuuri Kuressaare politseijaoskonna politseimajor Kaido Vahter, kes viitas taas Muhu Vallavalitsuse poolt 2007. a antud likvideerimiskorraldusele ning märkis, et „Asjas kogutud teabe põhjal ei ole korraldust haldusmenetluse sätete alusel vaidlustatud, mistõttu on see kehtiv“. Politseimajor on seisukohal, et kuivõrd segaduse on põhjustanud Muhu Vallavalitsus, tuleks avaldajal esitada kahju hüvitamise nõue riigivastutuse seadusel alusel vallavalitsusele. Avaldaja poolt esitatud asendustäitmise protseduuri argumendile on vastatud, et „Asendustäitmine tõepoolest toimub asendustäitmise ja sunniraha seaduse alusel ning täitjaks võib olla haldusorgan st vallavalitsus ise või ka kolmas isik (§ 11). Seega võimalik kahju ei ole tekkinud mitte karistusõiguslikus mõttes süüteona, vaid käitumise aluseks on olnud vallavalitsuse korraldus ning need toimingud vaidlustatakse haldusmenetluses ettenähtud korras. Seega on 17.06.2011 vastuses leitud õigesti, et puudub alus süüteomenetluse läbiviimiseks.“

32. 05.09.2011 jõudis minuni Hansu maaüksuse omaniku avaldus, milles ta palus kontrollida Lääne Prefektuuri tegevuse vastavust põhiseadusele ja hea halduse tavale.

33. 19.09.2011 saatsin teabe nõudmised Muhu Vallavalitsusele ning Muinsuskaitseametile, et saada selgust asjaoludest ning kontrollida, kas keegi neist andis korralduse asendustäitmise elluviimiseks.

34. 06.10.2011 saatis Muinsuskaitseamet mulle vastuse, milles selgitas omalt poolt aegade jooksul toimunut ning kinnitas, et Muinsuskaitseamet ei ole alustanud asendustäitmise menetlust.

35. 10.10.2011 saatis Muhu Vallavalitsus mulle vastuse. Muhu Vallavalitsus kinnitas, et ka vallavalitsus ei ole alustanud asendustäitmise menetlust.

36. 21.10.2011 pöördusin Lääne Prefektuuri poole ning **09.11.2011** jõudis minuni Lääne Prefektuuri vastus.

37. Lääne Prefektuur asus oma vastuses seisukohale, et „Juhul, kui leidis aset asendustäitmise ja sunniraha seaduse nõuete rikkumine, ei ole tegu siiski süüteoga, vaid haldusmenetluse nõuete eiramisega. Piirdeaia lammutamise aluseks oli valla korraldus ning sellele järgnev tegevus 25.05.2011 [*kunstitali omaniku*] saadetud e-kirjast nähtuvalt on sellest ajendatud. Politseil, arvestades vallalt saadud selgitusi, ei olnud alust arvata, et korraldus ei ole õiguspärane ning vald ei ole astunud samme korralduse täideviimiseks.“

38. Lääne Prefektuur selgitas samuti, et „avaldajale on selgitatud nii suuliselt kui kirjalikult politsei ja valla tegevuse vaidlustamise võimalusi. Kuivõrd süüteomenetlust ei alustatud, ei ole süüteomenetluse raames vastu võetud otsustust süüteomenetluse mittealustamise kohta, mille tõttu ei ole KrMS § 207 lg 1 ettenähtud õigust tutvustatud.“

2. Õiguskantsleri arvamus

2.1. Põhiseadusest tulenev taust

39. Põhiseaduse (PS) § 3 lõikes 1 sätestatakse, et riigivõimu teostatakse üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel. Riigivõim peab seega eesmärgiks seadma oma tegevuse **seaduslikkuse**. Selleks tuleb riigi ametnikkonnal väga hästi kursis olla oma valdkonna seadustega. Piisavaks ei saa siinkohal pidada seadusetähe teadmist. Ametnikkond peab tundma väga hästi ka konkreetse õigusakti eesmäärke ning filosoofiat ning oskama reaalses elus aset leidvaid õigussuhteid õigesti asjakohaste seaduste alla paigutada. Niisugust üldist pilti tundmata on seaduslikkuse põhimõtte tagamine raske, kui mitte võimatu.

40. Riigikohus on põhiseaduse (PS) §-st 14 tuletanud **õiguse heale haldusele**². Õigus heale haldusele hõlmab mitmeid olulisi alapõhimõtteid, millest haldusorganid peavad oma igapäevatoos juhinduma – eesmärgipärasus, läbipaistvus, isikute kaasamine ja ärakuulamine, otsuste põhjendamine, viisakus ja abivalmidus, menetluse toimumine mõistliku aja jooksul jne. Kokkuvõtlikult peab haldusorgan käituma kodanikusõbralikult kõige laiemas mõttes.³ Olulisimad hea halduse põhimõtted on Eestis seadusandja poolt koondatud õigustloovatesse aktidesse, millest siinkohal võib välja tuua eeskätt haldusmenetluse seaduse (HMS).

2.2. Avaldaja kuriteoteate menetlemine

41. Antud menetluses on tuvastatud,

- (a) et 26.05.2011 lõhuti avaldajale kuuluval maal tema piirdeaed ja selle ääres olnud haljastus, millega tekitati avaldajale varaline kahju (avaldaja hinnangul 2901 eurot);
- (b) avaldaja pöördus korduvalt politsei poole, et politsei alustaks kriminaalmenetluse KarS § 203 (asja rikkumine ja hävitamine) ja § 266 (omavoliline sissetung) tunnustel;
- (c) politsei on jätkuvalt seisukohal, et antud asjas esines süüd välistav asjaolu.

² RKPJKo 17.02.2003, nr 3-4-1-1-03, punktid 12 ja 16: „Kuigi PS § 14 on sõnastatud objektiivselt, tulenevad sellest sättest ka subjektiivsed õigused, sh üldine põhiõigus korraldusele ja menetlusele [...] Euroopa õigusruumis tunnustatud põhimõtete analüüs viib järeldusele, et PS-st tuleneb isiku õigus heale haldusele, mis on üks põhiõigustest.“

³ Vt pikemalt ka N. Parrest. Hea halduse põhimõtte Euroopa Liidu põhiõiguste hartas. – *Juridica* 2006, nr 1, lk 24 jj.

42. Kahjuks pean tõdema, et ma ei saa nõustuda Lääne Prefektuuri seisukohaga teo õigusvastasust välistava asjaolu olemasolust.

43. Lääne Prefektuur on arvamisel, et piirdeaia likvideerimist õigustas asendustäitmise ja sunniraha seadus koostoimes Muhu Vallavalitsuse 02.10.2007 ettekirjutusega. Rõhutasin seda oma teabenõudmises ning teen seda uuesti – asendustäitmise saab tegemist olla vaid juhul, kui see on initsieeritud haldusorgani enda poolt.

44. Asendustäitmise kohaldamist reguleerib asendustäitmise ja sunniraha seadus (AtSS). Haldusaktis selle adressaadile peale pandud kohustuse täitmisele saab isikut sundida juhul, kui haldusorgani ettekirjutus jäetakse hoiatuses märgitud tähtaja jooksul täitmata (AtSS § 2 lg 1). Haldussunnimenetluse oluline põhimõte on inimese hoiatamine ettekirjutuse täitmata jätmise tagajärgedest. AtSS § 7 lg 1 sätestab, et haldusorgan teeb enne sunnivahendi rakendamist adressaadile **kirjaliku hoiatuse**, milles peab sisalduma rida andmeid, sh viide ettekirjutusele, mille täitmist taotletakse ja sunnivahend, mida rakendatakse ettekirjutuse täitmata jätmise korral. AtSS § 7 lg 6 kohaselt tuleb asendustäitmise rakendamise hoiatuses märkida ka asendustäitmise kulude eeldatav suurus.

45. AtSS § 8 lg 1 kohaselt on sunnivahendit on lubatud rakendada ainult juhul, kui adressaadile on tehtud teatavaks ettekirjutus, mis kehtib, ning seda ei ole hoiatuses märgitud tähtaja jooksul täidetud. Antud juhul oli Muhu Vallavalitsuse poolt Lääne Prefektuurile esitatud andmete kohaselt ettekirjutus küll olemas, kuid selles puudus sunnivahendi kohaldamise hoiatus.⁴

46. Erandina on AtSS §-s 12 sätestatud juhtudel võimalik kohaldada asendustäitmist ka ilma hoiatuse või ettekirjutuseta, kuid seal on silmas peetud eeskätt juhtumeid, mil oht avalikule korrale tuleb kõrvaldada viivitamata. Et antud juhul oli piirdeaed püsinud omal kohal ligi 10 aastat, ei ole AtSS § 12 tõenäoliselt antud juhul asjakohane.

47. Kui ettekirjutust ei ole hoiatuses märgitud tähtaja jooksul täidetud ja ettekirjutuse vaidlustamise tähtaeg on möödunud, annab sunnivahendit rakendav haldusorgan sunnivahendit haldusorgani nimel vahetult rakendavale isikule **kirjaliku täitekorralduse** (AtSS § 9, § 11 lg 2). Muhu Vallavalitsus ei andnud piirdeaia lammutamiseks mingit kirjalikku täitekorraldust. Piirdeaeda lammutanud ettevõtjal ei olnud seega lammutustöödeks haldusorgani volitust.

48. Nagu öeldud, peab asendustäitmise läbiviimiseks olema haldusorgani volitus. Mulle teadaolevalt on riikliku järelevalve ülesannetega haldusorganites mitmeid täitmata ettekirjutusi n-õ üles jäänud. On mõeldamatu, et õiguskord võimaldaks inimestel neid omal algatusel ellu viima hakata.

49. Märkisite enda vastuses mulle, et Teie hinnangul „Juhul, kui leidis aset asendustäitmise ja sunniraha seaduse nõuete rikkumine, ei ole tegu siiski süüteoga, vaid haldusmenetluse nõuete eiramisega“. Niisuguse käsitlusega ei saa nõustuda. Haldusmenetluse seadus paneb kohustusi haldusorganitele, et tagada isiku õiguste parem kaitse ja õiglane otsustus lõpptulemusena. Seetõttu peab haldusmenetluse nõuete rikkumiseks tegemist olema haldusorganiga. Haldusorgani mõiste sätestab HMS § 8 lg 1: „Haldusorgan on seadusega, selle alusel antud määrusega või halduslepinguga avaliku halduse ülesandeid täitma volitatud asutus, kogu või isik“. Ei lammutustööde teostaja ega seda tellinud kunstitali omanik ei ole haldusorganid HMS § 8 lg 1 mõttes, mistõttu ei saa kõne alla tulla haldusmenetluse nõuete rikkumine nende poolt.

⁴ Samuti on asjakohane Muhu vallavanema 4.5.2009 seisukoht kunstitali omanikule, kus leiab, et vallavalitsusel puudub pädevus lammutamist nõuda. Kuigi politsei seda ei teadnud, oleks vallavalitsus pidanud esialgse korralduse koos edastama ka selle teabe. Muhu Vallavalitsuse tegevuse suhtes annan hinnangu eraldiseisvas dokumendis.

50. Vahekokkuvõttena märkin, et avaldajale kuulunud piirdeaia lammutustöödel ei saa teo õigusvastasust välistavat asjaolu selgitada teo lubatavusega AtSS järgi, vastupidi, on selge, et piirdeaia lammutamine ei olnud AtSS järgi lubatav.

2.3.Süüteomenetluse kohustuslikkus

51. Lääne Prefektuuri vastusest nähtus, et tegu võib olla hoopis tsiviilvaidlusega. Avaldaja ja kunstitali omaniku vahel on tõepoolest kestnud pikki aastaid tsiviilvaidlus – nagu menetluse käigus kogutud materjalidest nähtub, meeldiks kunstitali omanikule, kui turistid kasutaksid Hansu talu poole avanevaid uksi. Maa-ameti kaardiserveri fotol märgitud kinnistu piiri vaadates on ilmne, et sel juhul satuvad turistid kiiresti Hansu talu õuele. Kui tsiviilvaidluse käigus tekitab üks vaidluse pool teisele kahju, lõhkudes teise isiku omandis oleva piirdeaia ja haljastuse, siis tuleb silmas pidada, et vaatamata vaidluse olemusele on seadusandja varavastase süüteona kvalifitseerunud võõra asja rikkumise või hüvitamise, kui sellega on tekitatud oluline kahju. Mis puudutab avaldaja kuriteoteates teisena väljatoodud omavolilise sissetungi koosseisu (KarS § 266), siis tugineb see PS §-st 33 tulenevale volitusele siseneda teise isiku valdusesse siseneda üksnes seaduses ettenähtud juhtudel ja korras. Piirdega alale valdaja tahte vastaselt sisenemine on ebaseaduslik, kui selleks ei ole seadusest tulenevat alust.

52. Riigikohus on süüteomenetluse alustamisega seoses märkinud järgmist: „Kriminaalmenetluse kohustuslikkuse printsiibi e legaliteedipõhimõtte kohaselt on uurimisasutus ja prokuratuur kuriteo asjaolude ilmnemisel kohustatud alustama ja toimetama kriminaalmenetlust, kui puuduvad KrMS §-s 199 loetletud kriminaalmenetlust välistavad asjaolud või kui puudub alus lõpetada kriminaalmenetlus otstarbekuse kaalutlusel. Seejuures on oluline, et otstarbekuse kaalutlusel on võimalik alustatud kriminaalmenetlust üksnes lõpetada, kriminaalmenetluse alustamise enese suhtes aga kehtiva õiguse kohaselt selline kaalutusõigus puudub ja siin toimib kohustuslikkuse põhimõtte reservatsioonita (vt ka RKKKo nr 3-1-1-19-10, p 8.2). Kõnealust põhimõtet täpsustades märgitakse KrMS § 193 lg-s 1 ja §-s 194, et kriminaalmenetluse alustamiseks peab olema ajend (kuriteoteade või kuriteole viitav muu teave) ja alus (kuriteo tunnuste sedastamine kriminaalmenetluse ajendis).“⁵

53. Riigikohus on samuti välja toonud järgmist: „Legaliteedipõhimõtte kohustab pädevaid ametivõime alustama kuriteo tunnuste sedastamisel kriminaalmenetlust sõltumata mis tahes isiku või riigiasutuse arvamusest. Eeltoodust järeldub ühtlasi, et uurimisasutusel ja prokuratuuril puudub kuriteole viitava teabe saamisel pädevus hinnata kriminaalmenetluse alustamise otstarbekust üksikjuhtumil. Sellise lähenemisega saavutatakse kõigi asjassepuutuvate isikute võrdne ja õiglane kohtlemine. Üksnes olukorras, kus pädevatele ametiasutustele laekunud teabe põhjal ilmnevad vahetult kriminaalmenetlust välistavad asjaolud KrMS § 199 tähenduses, on uurimisasutus ja prokuratuur õigustatud jätma kriminaalmenetluse alustamata. Tagamaks legaliteedipõhimõtte kohtulikku kontrolli, st uurimisasutusele ja prokuratuurile seadusega pandud kriminaalmenetluse alustamise kohustuse täitmist, on seadusandja KrMS §-des 207-208 kujundanud selleks kannatanu olemasolul eraldiseisva süüdistuskohustusmenetluse. Seega toimib kehtivas kriminaalmenetlusõiguses menetluse alustamise kohustus eranditeta.“⁶

54. Olen oma praktikas hoidunud sekkumast süüteomenetlusesse, sest kriminaalmenetluse kohtueelne uurimine on reeglina ettevalmistus kriminaalasja kohtulikuks arutamiseks ja seeläbi seondub vahetult materiaalses mõttes õigustmõistva võimu teostamisega. Seetõttu

⁵ RKKKo 22.09.2010, nr 3-1-1-60-09 p 7.

⁶ Vt ka RKKKo 14.04.2010, nr 3-1-1-19-10, p 8.2.

palun politseil vaadata uuesti läbi avaldaja kuriteoteade ning kujundada selles osas uuesti seisukoht ning teavitada ka mind tulemusest.

2.4.Kuriteoteatele vastamine ja selle vaidlustamine

55. Lääne Prefektuuri seisukoha järgi saanuks avaldaja otsusega mittenõustumisel esitada kaebuse politseiametniku tegevuse peale prefektuuri juhtkonnale (ülal p 28). Minule saadetud vastuses selgitas prefektuur: „Kuivõrd süüteo menetlust ei alustatud, ei ole süüteo menetluse raames vastu võetud otsustust süüteo menetluse mittealustamise kohta, mille tõttu ei ole KrMS § 207 lg 1 ettenähtud õigust tutvustatud.“ (ülal p 38).

56. KrMS § 198 lg 1 näeb ette, et uurimisasutus või prokuratuur on kohustatud kuriteoteate saamisest alates kümne päeva jooksul teatama kuriteoteate esitajale kriminaalmenetluse alustamata jätmisest KrMS § 199 lõike 1 või 2 kohaselt. KrMS § 198 lõikes 1¹ on sätestatud vastamisaja pikendamise võimalus.

57. KrMS § 207 lg 1 sätestab, et kannatanu võib esitada kaebuse prokuratuurile KrMS § 199 lõikes 1 või 2 sätestatud alustel kriminaalmenetluse alustamata jätmise peale. KrMS § 207 lg 2 võib kannatanu esitada kaebuse Riigiprokuratuurile kriminaalmenetluse lõpetamise või prokuratuuri poolt käesoleva paragrahvi lõikes 1 sätestatud kaebuse rahuldamata jätmise peale. Eelnevalt nimetatud kaebuse võib esitada kriminaalmenetluse alustamata jätmise teate, prokuratuuri koostatud kaebuse lahendamise määruse või põhistatud kriminaalmenetluse lõpetamise määruse koopia saamisest alates kümne päeva jooksul (KrMS § 207 lg 3).

58. Seega on üheselt selge, et kuriteoteate esitanud kannatanul on õigus menetluse alustamata jätmist vaidlustada. Kui menetlus jäetakse alustamata, ei näe KrMS ette määruse tegemist erinevalt kriminaalmenetluse lõpetamisest (vt KrMS § 206 ja lg 1 p 6 edasikaebamise korra väljatoomine). **See, et kannatanut peab õigusest teavitama, tuleneb KrMS normide ja hea halduse tavas koosmõjust. Samamoodi peab mittealustamine olema põhjendatud, sest muidu ei ole kannatanul võimalik taotleda kohtulikku kontrolli.**

Kokkuvõte

Eelnevast tulenevalt asusin seisukohale, et Lääne Prefektuuri poolt süüteo menetluse alustamata jätmine ning avaldajale tema vaidlustamisõiguse selgitamata riivas tema õigusi ja hea halduse tava. Palun Politsei- ja Piirivalveametil tutvuda minu seisukohtadega ning tagada, et Lääne Prefektuur vaataks uuesti läbi avaldaja kuriteoteate ning teavitaks ka mind sellest. Palun Samuti palun Politsei- ja Piirivalveametil kaaluda Lääne Prefektuuri töötajatel haldusmenetlusvõimekuse tõstmist.

Palun Teil teavitada mind kahe kuu jooksul minu ettepaneku täitmisest.

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Indrek Teder